

MÜTEAHHİTLİK VE TEKNİK MÜŞAVİRLİK SEKTÖRÜ

ÜLKE RAPORU

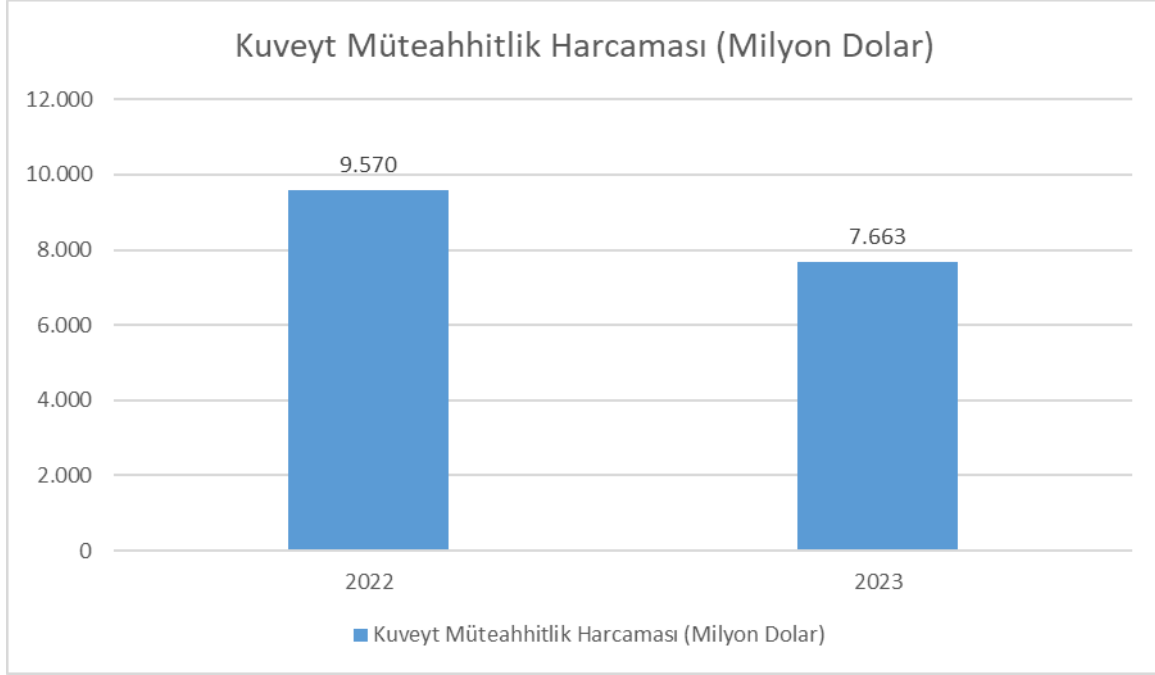
1- Müteahhitlik Sektörü

a) Ülkenin Müteahhitlik Sektörüne İlişkin 2023-2024 Yılı Bilgileri ve 2024-2025 Yılı Beklentileri

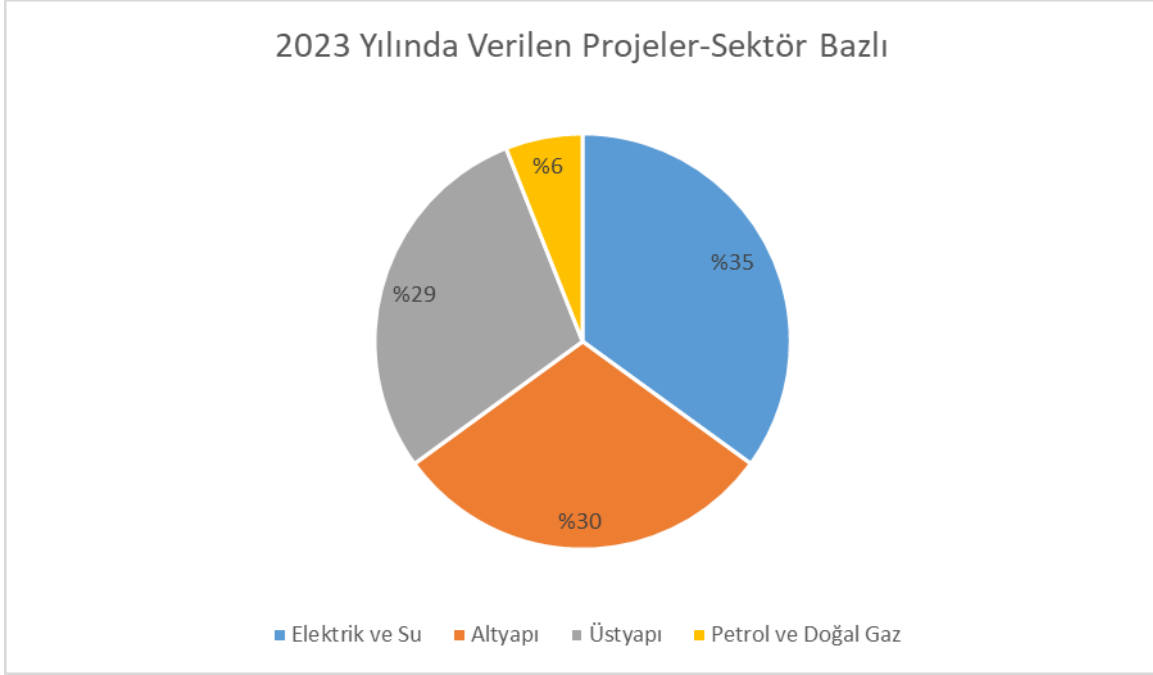
Hükümetin petrol üretimini arttırarak bütçe gelirlerinin artmasıyla 2024 yılında Kuveyt müteahhitlik sektöründe bir büyüme beklenmektedir.

Yeni Hükümet, Kuveyt 2035 Vizyonuna odaklanmış olup, yenilenebilir enerji, elektrik ve su, turizm, eğitim ve bilgi teknolojisi gibi ülkenin çeşitli sektörlerinde yabancı yatırımları teşvik etmek için ekonomik reformlar getirmeyi amaçladığı için müteahhitlik sektörünün büyümesi için de bir itici güç olacaktır.

2023 yılında Kuveyt ekonomisinde genel bir durgunluk dönemi yaşandığından 2022 yılına kıyasla müteahhitlik harcamasında yaklaşık %20 oranında bir düşüş görülmüştür.

Müteahhitlik sektöründe 2023 yılında verilen projelerin sektörel dağılımı aşağıda sunulmaktadır.

Malumları olduğu üzere, Kuveyt'te 1962 yılından günümüze kadar 45 hükümet kurulmuş olup, hükümetlerin ortalama yürütmede kalma süresi 522 gün, bir bakanın ortalama görev süresi ise 1 yıl 3 aydır. Söz konusu siyasi istikrarsızlık büyük ölçüde Meclisin sürekli hükümette yer alan bir veya birkaç bakan hakkında gensoru vererek kolaylıkla hükümetleri düşürebilmesinden kaynaklanmakta olup, ülkenin gelişiminin önündeki en büyük engellerden biriydi. Öte yandan, yeni Kuveyt Emiri Şeyh Meshal 10 Mayıs 2024 tarihinde Meclisi feshettiğini ve parlamentoya yönelik Anayasa maddelerini de 4 yıllığına askıya aldığını ifade etmiştir. Halihazırda Meclis olmadığı için kararlar Emir Kararnameleri yoluyla alınacaktır. Emir, yeni düzenin ülkenin gelişmesi için en doğru seçenek olduğunu bu süre içerisinde göstermesi gerekeceğinden ülkeye yatırım çekilmesi ve ekonominin çeşitlendirilmesine yönelik Hükümet tarafından hızlı adımlar atıldığı göze çarpmaktadır. Söz konusu adımların en belirgin ve hızlı ilerleyeninin altyapı ve müteahhitlik hizmetlerine yönelik olduğu görülmektedir.

b) Ülkede Kısa ve Uzun Vadede Uluslararası İhaleye Çıkılacak Önemli Projeler

Ülkede yakın zamanda Mübarek El Kebir Limanına ilişkin 9 ihale, Eğlence Şehri Projesi, Abdali Ekonomik Bölgesi projeleri ve konut projeleri dahil olmak üzere pekçok önemli projenin ihaleye çıkması beklenmektedir.

Hükümet tarafından onaylanan Kamu-Özel Ortaklıkları (PPP'ler) aracılığıyla çok sayıda inşaat projesi geliştirilmektedir. Hükümet ayrıca uzman tasarım ve mühendislik hizmetlerinden yararlanmak için çeşitli yabancı yatırım şirketleriyle ortaklık kurmayı hedeflemektedir.

Ventures Onsite veritabanında yer alan ihale ve dizayn aşamasında olan önemli projeler aşağıda sunulmaktadır.

Proje Adı	Proje Durumu	İşveren	Sektör	Proje Değeri (\$ Mn)	Son Teklif Tarihi
Gulf Railway (GCC Rail Network)	Dizayn	Governments of GCC,UAE, Cooperation Council for the Arab States of the Gulf	Altyapı	2500	
Separation Gathering Center 3 (SGC3) and Water Injection Plant 3 (WIP3) in South Kuwait Area	İhale Aşamasında	Kuwait Oil Company (KOC)	Petrol&Doğal Gaz	1115	2024-10-15
Shagaya Renewable Energy Complex - Phase 2 - 550MW CSP Plant	Dizayn	Ministry of Electricity & Water & Renewable Energy, Kuwait, Kuwait Institute for Scientific Research (KISR)	Enerji&Su	600	
Shagaya Renewable Energy Complex - Phase 2	Dizayn	Ministry of Electricity & Water & Renewable Energy, Kuwait, Kuwait Institute for Scientific Research (KISR)	Enerji&Su	1000	
Shagaya Renewable Energy Complex - Phase 3 - 720 MW PV Plant	Dizayn	Ministry of Electricity & Water & Renewable Energy, Kuwait, Kuwait Institute for Scientific Research (KISR)	Enerji&Su	800	
Al Dibdibah Power and Al Shagaya Renewable Energy Complex - Phase 3: 1100MW CSP Plant	İhale Aşamasında	Ministry of Electricity & Water & Renewable Energy, Kuwait, Kuwait Institute for Scientific Research (KISR)	Enerji&Su	1000	2024-02-22
Mubarak Al Kabeer Seaport - Phase 1 - Package 3A	İhale Aşamasında	Ministry of Public Works (MPW), Kuwait	Altyapı	904	
Al Zour Petrochemical Complex - Olefins 3	Dizayn	Equate Petrochemical	Petrol&Doğal Gaz	1000	

		Company, Kuwait Integrated Petrochemical Industries Company (KIPIC)			
Separation Gathering Center 1 (SGC1) and Water Injection Plant 1 (WIP1) in the East Kuwait Area	İhale Aşamasında	Kuwait Oil Company (KOC)	Petrol&Doğal Gaz	1089	2024-10-13
Shagaya Renewable Energy Complex - Phase 4	Dizayn	Ministry of Electricity & Water & Renewable Energy, Kuwait, Kuwait Institute for Scientific Research (KISR)	Power & Water	2000	
Shagaya Renewable Energy Complex - Phase 3	Dizayn	Ministry of Electricity & Water & Renewable Energy, Kuwait, Kuwait Institute for Scientific Research (KISR)	Power & Water	2000	
Al Zour North IWPP - Phase 2 & 3: Power Plant	Dizayn	Ministry of Electricity & Water & Renewable Energy, Kuwait, Kuwait Authority for Partnership Projects (KAPP)	Power & Water	1000	
Al Zour Petrochemical Complex Olefins 3 - Catalytic Cracker Package	Dizayn	Kuwait Integrated Petrochemical Industries Company (KIPIC), Kuwait National Petroleum Company (KNPC)	Oil & Gas	2000	
Al Zour Petrochemical Complex Olefins 3 - Hydrogen Extraction Package	Dizayn	Kuwait Integrated Petrochemical Industries Company (KIPIC), Kuwait National Petroleum Company (KNPC)	Oil & Gas	2000	2018-09-20
Al Zour Petrochemical Complex Olefins 3 - Polypropylene Package	Dizayn	Kuwait Integrated Petrochemical Industries Company (KIPIC), Kuwait National Petroleum Company (KNPC)	Oil & Gas	2000	

Kaynak: Ventures Onsite

Öte yandan, aşağıda Ventures Onsite Mart ayı Raporunda yer alan 2024 yılında ihale edilmesi beklenen projelerin listesi yer almaktadır. Öte yandan, halihazırda Mayıs ayındaki siyasi yapı değişikliği ile Kuveytte beklemekte olan projelerin hız kazandığı ve çok sayıda ihalenin çıktığı görülmektedir.

2024 Yılında Verilmesi Beklenen Önemli Projeler

	Proje Adı	Türü	İşveren	Tahmini Değeri (Milyon \$)
1	Shagaya Yenilenebilir Enerji Kompleksi, Faz 4	Dizayn	Kuveyt Elektrik, Su ve Yenilenebilir Enerji Bakanlığı, Kuveyt Bilimsel Araştırma Enstitüsü	2.000
2	Al Zour Petrokimya Kompleksi Olefins 3- Katalitik Kraker Paketi	Dizayn	Kuveyt Entegre Petrokimya Endüstrileri Şirketi, Kuwait Milli Petrol Şirketi	2.000
3	Mübarek el Kebir Limanı Faz 1- Paket 3A	İhale Aşamasında	Bayındırlık Bakanlığı	904
4	Al Khiran Elektrik ve Arıtma Tesisi	Dizayn	Kuveyt Kamu-Özel Ortaklığı Projeleri Kurumu	488
5	Özel Eğitime İhtiyacı Olan Öğrenciler Okulu	Dizayn	Bayındırlık Bakanlığı	483
6	Sabah Al Salem Üniversitesi	Dizayn	Kuveyt Üniversitesi İnşaat Programı	450
7	Reverse Osmosis Arıtma Tesisi	İhale Aşamasında	Elektrik, Su ve Yenilenebilir Enerji Bakanlığı	392,4
8	Yeni Gaz Yumuşatma Tesisi	Dizayn	Kuveyt Petrol Şirketi	300
9	Al Khiran Elektrik ve Su Arıtma Tesisi-Faz 1, Arıtma Tesisi	Dizayn	Kuveyt Kamu-Özel Ortaklığı Projeleri Kurumu	262
10	Kuveyt City, Ring Road 1-Faz 3		Bayındırlık Bakanlığı	250

Kaynak: Ventures Onsite

c) Projelerin Finansmanı

Kuveyt'te normal şartlarda hükümet projeleri kamu bütçesinden finanse etmektedir. Bazı projeler için ise özel tahvil çıkarıldığı olmuştur. Ancak, son zamanlarda kamu kaynaklarının azalması ve proje büyüklüklerinin artması nedeniyle Kuveyt hükümeti tarafından farklı finansman modelleri geliştirilmiştir. Bunların arasında gelir getirici ticari işletmelerin tesisinde yap-işlet-devret modelleri ile kamu-özel işbirliği modelleri sayılabilmektedir.

Kamu-özel işbirliği modelinde, 60 milyon KD'yi (yaklaşık 200 milyon \$) aşmayan projelerde yatırımcı firmanın Kuveyt'te bir proje firması kurması gereklidir. 60 milyon KD'yi geçen projelerde ise halka açık bir şirket kurulmalıdır. Bu şirketin ortaklık yapısı şu şekilde belirlenmelidir:

- Kamu kurumları - %6'dan az %24'ten fazla olamaz
- Yatırımcı firma - %26'dan az %44'ten fazla olamaz
- Halka açık pay - %50

d) Sektördeki İş Fırsatları

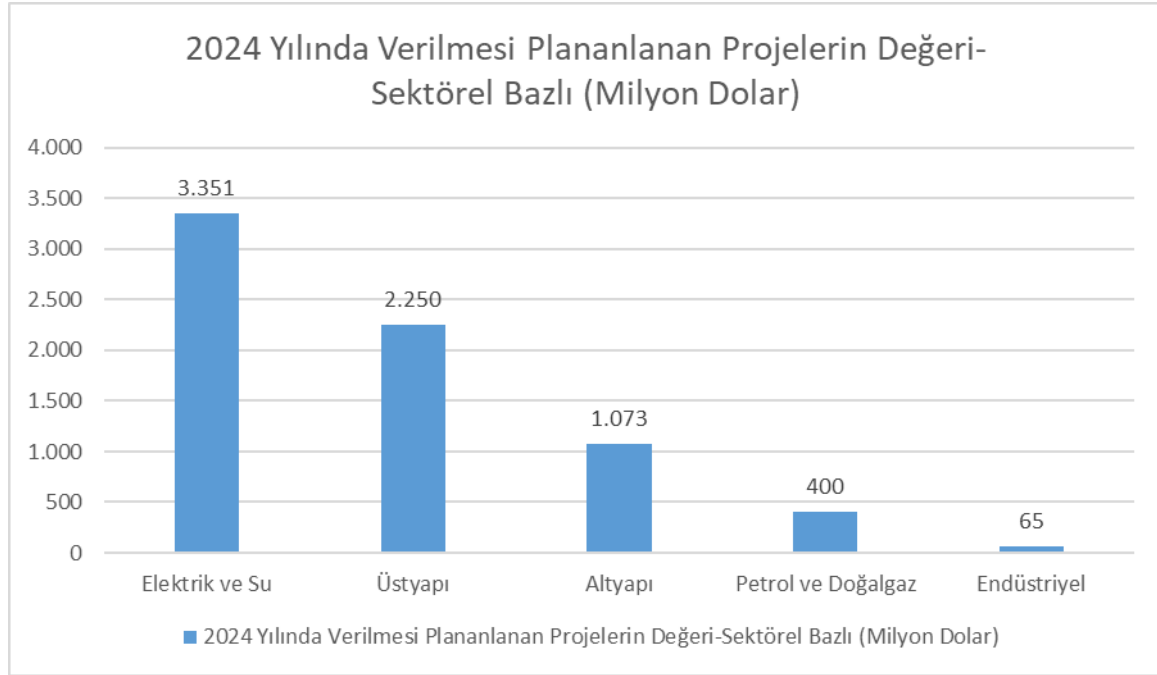
Kuveyt'te siyasi istikrarsızlık sebebiyle ihale süreci tamamlanmayan 1400 civarı projenin olduğu söylenmektedir. Başbakan Şeyh Ahmed, Kamu İhale Kurumu'nun (CAPT) yönetim kurulunun görev süresinin Ocak ayında sona ermesi nedeniyle birçok kalkınma projesinin ertelendiğini, CAPT'ın yeni yönetim kurulu üyelerinin belirlenmesiyle çok sayıda kalkınma projesinin yolda olduğunu açıklamıştır. Devlet Denetleme Kurulunun (State Audit Bureau-SAB) yeni başkanı da Mayıs sonunda Bakanlar Kurulu huzurunda yemin etmiştir. Kuveyt'te pekçok stratejik makama yeni atamalar yapıldığı görülmektedir. Şeyh Ahmed hem yurt içinde hem de yurt dışında devletin ve halkın çıkarlarını en iyi şekilde gözetecek başarılarla imza atacakları yeni bir dönemin eşliğinde olduklarını belirtmiştir.

Al Seyassah'ta yer alan haberde, Başbakan Şeyh Ahmed Al-Abdullah'ın, CAPT'ın kuruluş kararnameşi onaylandıktan hemen sonra bakanlara aciliyeti olan ihaleleri CAPT ihale komitesine sunmaları yönünde talimat verdiği belirtilmektedir. Yeni Yönetim Kurulunun belirlenmesiyle CAPT'ın internet sayfasında çok sayıda ihale yayımlanmaya başlamıştır. Mega projelerden Mübarek Al Kebir Limanına ilişkin dokuz ihalenin 1 Eylül 2024 tarihinde yayımlanacağı açıklanmıştır. Abdali Ekonomik Bölgesi, Eğlence Şehri gibi mega projelerin de yakın zamanda ihale edilmesi beklenmektedir.

Ayrıca, Kuveyt'te Güney Al Mutla, Güney Sabah Al Ahmed ve Güney Saad Al Abdullah isimli 3 adet yeni şehir inşasına ilişkin projeler de hız kazanmıştır. Konut ihalelerine ilişkin süreç Kuveyt Konut Refahı Kurumu (PAHW) tarafından yürütülmekte olup, anılan Kurum tarafından yayımlanan ihalelerin sayısında da ciddi bir artış görülmektedir. Bu çerçevede, PAHW ziyaret edilerek gelecek projelere ilişkin müteahhitlik firmalarımıza yönelik bir bilgilendirme sunumu yapılmasına ilişkin talebimiz iletilmiş olup, 7 Ağustos 2024 tarihinde Bakanlığımız koordinasyonunda ve TMB işbirliğinde bir bilgilendirme etkinliği düzenlenmiştir.

Malumları olduğu üzere, Kuveyt Veliaht Prensi, beraberindeki bir grup ile Çin'de düzenlenen Asya Oyunları'na katılım sağlamış ve söz konusu ziyaret vesilesiyle Kuveyt ve Çin arasında 8 MoU imzalanmıştır. Kuveyt ile Çin arasında bundan yaklaşık 10 yıl önce İpek Şehri Projesi için de birtakım işbirliği anlaşmaları yapılmıştır. Bu çerçevede, Kuveyt Emiri'nin de talimatları çerçevesinde Kuveyt'teki mega projeler için Çinden gelen delegasyonlar sık sık kamu kurumlarından üst düzey yetkililer ile toplantılar gerçekleştirilmektedir. Çinli firmalara verileceği düşünülen söz konusu mega projelerden halihazırda en öne çıkanları Mübarek el Kebir Projesi, Abdali Ekonomik Bölgesi ile Al Shagaya Yenilenebilir Enerji Projeleridir.

2024 yılında verilmesi planlanan projelerin değeri sektörel bazlı olarak aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

e) Müteahhitlik Sektöründe Yabancı Firma Faaliyetlerine Yönelik Kısıtlamalar, Riskler ve/veya Avantajlar

Kuveyt'te uluslararası firmalar yerel bir ortakla ihaleye giriyorlarsa yerel ortağın payı en az %30 olmalıdır. Ek olarak, yerel ortak CAPT nezdinde birinci ya da ikinci kategori firmalar arasında yer almalıdır. Teknik müşavirlik ihalelerinde ise ihaleyi yapan kurumun teamülü ve hazırlanan teknik şartnameye göre değişmekle birlikte en az %20 oranında yerel bir müşavirlik firmasıyla çalışma (özellikle işgücü anlamında) zorunluluğu getirilebilmektedir.

Yabancı firma, uluslararası ihaleyi kazansa bile, sonradan yerel bir ortakla sponsorluk (local agent) sözleşmesi imzalamak zorundadır. Firmanın yerel ortakla yaptığı anlaşmada yerel ortak, ihale bedeli üzerinden genellikle yüzde 0,5 ila 3 arası komisyon almaktadır. Bedel yükseldikçe komisyon oranı düşmektedir.

İhale dokümanlarını temin edebilmek için Arapça yazılmış bir mektup ile birlikte önceden belirlenmiş bir ücret vermek gerekmektedir. İhale dokümanlarını teslim almak için sadece KNET (Kuveyt'in yerel bankacılık pos cihazı hizmeti) aracılığıyla yapılan ödemeler kabul edilmektedir. Bu durum, yerel bir aracı olmadan belgeleri almayı zorlaştırmaktadır. Dokümanlar sadece Resmi Gazete ilanında belirtilen yerde ve tarihte temin edilebilmektedir.

Yabancı firmalar için kamu ihalelerinde %30'luk bir off-set uygulaması bulunmaktadır. Dolayısıyla, ihaleyi alan yabancı firma proje bedelinin %30'luk bir kısmını yerel kaynaklardan tedarik etmek durumundadır. Yerli mallar yabancı menşeli mallardan %15'e kadar daha pahalı olsa bile yerli firmalardan tedarik edilmelidir. Körfez ülke mallarında bu oran değişmektedir.

Kuveyt'te üretimi olmayan yapı malzemeleri müteahhit tarafından kolaylıkla ithal edilebilmektedir. Ancak, Kuveyt'te üretimi olan yapı malzemelerinin ithalatına izin verilmemekte ve şartnamede yazan tedarikçilerden (daha pahalı ve daha kalitesiz olsa da) temin edilmesi gerekmektedir. Bazı durumlarda ülkede üretilmeyen yapı malzemesi ürünleri de sadece işveren idarenin uygun gördüğü ithalatçılar üzerinden temin edilebilmektedir. Ülkede üretilen bir ürünün istisna kapsamında yurtdışından getirilmesi ise işveren idare gözetiminde bir ihale (Mufadala) ile yapılmaktadır.

Yabancı işçi getirme bölümünde daha ayrıntılı açıklandığı üzere, firmaların belli bir oranda Kuveytli çalıştırma yükümlülükleri bulunmaktadır ve bu durum sosyal güvenlik primleri açısından ekstra maliyet anlamına gelmektedir. Öte yandan, fiiliyatta söz konusu şartın çok uygulanmadığı bilinmektedir.

f) Makine, Ekipman ve Yapı Malzemesi İthalatı Yönünden Lojistik Altyapı

Kuveyt, Suudi Arabistan ve Irak arasında toplam 17,818 km²'lik bir alanda kurulu olup Basra Körfezinin kuzeyinde konumlanmış bir ülkedir. Kuveyt'in Suudi Arabistan'a açılan iki (Nuwaiseeb ve Salmi), Irak'a açılan bir adet (Abdali) olmak üzere toplam 3 adet karayolu sınır kapısı bulunmaktadır. Kuveyt'in denizyolu bağlantısı ise 3 adet liman (Shuwaikh, Shuaiba ve Doha) üzerinden yapılmaktadır. Hâlihazırda devam etmekte olan bir adet liman inşaatı bulunmaktadır. Kuveyt'in kuzeyinde inşa edilecek bu yeni limanın (Mubarak Al Kabeer Limanı), ülkenin lojistik kapasitesini 2,5 milyon TEU artırması beklenmektedir. Ülkenin havayolu bağlantısı ise Kuveyt Uluslararası Havalimanı üzerinden sağlanmaktadır.

Dünya Bankası 2023 yılı verilerine göre Kuveyt'in lojistik performans endeksi 3,2 seviyesindedir (1 en kötü, 5 en iyi). Bu sonuçla, lojistik endeksi sıralamasında Kuveyt dünyada 51. sırada yer almaktadır.

g) Kalifiye İşgücü Temini

Kuveyt'te yürütülecek inşaat projelerinde Türkiye'den işçi getirmenin maliyeti diğer ülkelerden işçi getirmeye göre daha yüksektir. Bu anlamda, Hindistan, Nepal ve Bangladeş gibi ülkelerden işçiler Kuveyt'e geldiklerinde kendi maliyetini üstlenmekte, ülkemizden gelen işçilerin maliyetini ise getiren firmanın üstlenmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, projelerde çalışacak işçi temininde Kuveyt'te yer alan Public Authority for Manpower tarafından yetkilendirilen manpower firmalarından destek alınması yerinde olacaktır. Müteahhitlerimizin yerel manpower firmaları ile çalışmaya başlamadan önce söz konusu firmaların referans projelerini sorgulatması ve çeşitli bağlantılarını öne süren şahıslardan ziyade kurumsal firmalarla hareket edilmesi büyük önem arz etmektedir. Manpower firmaları ile çalışırken sözleşme bağlayıcılığı, cezai yaptırımlar ve kesintiler gibi ilave yükümlülükler kesinlikle göz ardı edilmemelidir.

Kuveyt'te her bir proje için kaç işçi getirilebileceği ihale şartnamelerinde hüküm altına alınmaktadır. Firmalarımızla yapılan görüşmelerde başta operatör olarak çalışacak kişilerin ehliyetlerinin alınması ve tanınmasında sıkıntılar yaşadığı görülmektedir. Bu durum projelerde öngörülemeyen gecikmelere zaman zaman neden olmaktadır.

h) Ülkede Müteahhitlik Projesi Yürüten 3. Ülkeler ve Firmaları

Kuveyt'te ülkemiz firmaları da dahil olmak üzere birçok ülkenin müteahhitlik firmaları proje üstlenebilmektedir. Kuveytli yerel müteahhitlik firmalarının önemli bir bölümünün belirli büyüklüğün üstündeki projeleri yapma kabiliyeti olmadığından genellikle 100 milyon \$'lık büyüklüğün üzerindeki ihaleler uluslararası firmalara da açılmaktadır.

Ventures Onsite veritabanında yer alan bilgilere göre, 2020-2023 yılları arasında altyapı, bina ve endüstriyel alanlarda Kuveyt'te parasal tutar olarak en büyük inşaat projelerini üstlenen yabancı firmalar şu şekildedir: Limak (Türkiye), China Railway No.5 Engineering Group Co Ltd (Çin), Lamor Corporation (Finlandiya) ve China Gezhouba Group Company (Çin). Bu çerçevede, 2011-2020 dönemi ile karşılaştırıldığında Kuveyt'te proje üstlenen yabancı firma sayısında ciddi düşüş göze çarpmakta olup, Çinli firmaların ağırlık kazandığı görülmektedir.

i) Ülke Firmaları ile İşbirliği Olanakları (Ülke İçinde, Üçüncü Ülkelerde, vs.)

Kuveyt'in yerel müteahhitlik firmaları arasında iş bitirme ve finansal yeterlilik olarak en büyük firmalar Mohammed Abdulmohsin Al Kharafi & Sons Company WLL, Combined Group, Alghanim International General Trading & Contracting, Heavy Engineering Industries & Shipbuilding Company (Heisco), Kuwait Company for Process Plant Construction&Contracting ve Ahmadiyah Contracting and Trading firmalarıdır.

Bu firmalar dışında Kuveyt'in önemli sayılabilecek müteahhitleri ise şu şekilde sıralanmaktadır: Sayed Hamid Behbehani, United Gulf Construction Company (UGCC), First United Building Construction Co (FUBC), Hot Engineering & Construction Company, United Building Company, Gulf Spic General Trading & Construction Company, Arabi Eneritech, KCC Engineering & Contracting (KCCEC), First Group Company for General Trading & Contracting, ACICO Construction, Al Hani Group, Al Bahar Construction, BIG Contracting.

Zaman zaman büyük inşaat projeleri için yerel firmalar tarafından Müşavirliğimiz ziyaret edilerek, söz konusu projelerde Türk inşaat firmaları ile ortaklık kurmak istedikleri iletilmekte ve bu konuda desteğimiz talep edilmektedir. Bu çerçevede, Müşavirliğimizce yerel firma tarafından paylaşılan proje ayrıntıları firmalarımızla paylaşılmaktadır.

2- Teknik Müşavirlik Sektörü

a) Ülkenin Teknik Müşavirlik Sektörüne İlişkin 2023-2024 Yılı Bilgileri ve 2024-2025 Yılı Beklentileri

Kuveyt'te açılan dizayn ve teknik müşavirlik ihalelerine dünyanın farklı coğrafyalarından birçok mühendislik ve mimarlık firmaları katılım sağlamaktadır. Kuveyt'te etkin olan önemli uluslararası müşavirlik firmaları şu şekilde sıralanmaktadır: Amec Foster Wheeler, Ernst&Young LLP, ARUP, Parsons Princhkerhoff, Royal Haskoning.

Kuveyt'te yerel nitelikte birçok teknik müşavirlik firması olmasına rağmen, büyük bir kısmının teknik kapasitesi ve iş bitirmeleri büyük çaplı ihalelere girmeleri için yeterli değildir. Ancak, uluslararası nitelikteki ihalelere ilk defa katılacak ülkemiz firmalarının yerel bir ortakla bu ihalelere katılması iş süreçlerinin etkin yürütülmesi adına faydalı olabilecektir. Kuveyt'teki önemli yerel teknik müşavirlik firmaları şu şekilde sıralanmaktadır: Najeb Al

Humaidhi Engineering Consultancy, Jassim Qabazard Engineering Consultants, Dar Al Dowailah Engineering Consultants and Construction Managers, Dar Mazen Al Sane Engineering Consultant.

Ventures Onsite veritabanına göre, Kuveyt'te halihazırda aktif olarak 17 proje konsept dizayn, 59 proje dizayn, 33 proje ise fizibilite aşamasında olup bu projelerin toplam (müşavirlik+müteahhitlik) büyüklükleri yaklaşık 250 milyar \$ olarak tahmin edilmektedir.

b) Sektördeki İş Fırsatları

Vizyon 2035 hedefleri çerçevesinde Kuveyt'in plan aşamasında bulunan pekçok mega projesi bulunmaktadır. Petrol fiyatlarının seyri ve Kuveyt'in ekonomisini çeşitlendirme çalışmalarının hızına göre kademeli olarak söz konusu projeler uygulamaya geçirilecektir.

Kuveyt'te yeni emir ile girilen yeni dönemde en öne çıkan sektörlerden biri müteahhitlik sektörü olup, gündemdeki temel hedeflerden en öne çıkanı uzun süredir bekleyen kalkınma projelerinin ivedilikle hayata geçirilmesidir. Bu çerçevede, teknik müşavirlik firmalarımız açısından yeni iş fırsatlarının ortaya çıkabileceği değerlendirilmektedir.

Kuveyt'te proje dizayn, konsept dizayn veya fizibilite aşamasında olan önemli projeler aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

Proje Adı	Proje Aşaması	İşveren	İSektör	Proje Değeri (US\$ Mn)
Al Zour North IWPP - Phase 4: Power Plant	Fizibilite	Kuveyt Ortaklık Projeleri Kurumu (KAPP), Kuveyt Elektrik, Su ve Yenilenebilir Enerji Bakanlığı	Enerji&Su	1000
Al Zour North IWPP - Phase 2 & 3: Power Plant	Dizayn	Kuveyt Elektrik, Su ve Yenilenebilir Enerji Bakanlığı, KAPP	Enerji&Su	1000
Al Nayeem Industrial City	Konsept Dizayn	Kuveyt Sanayi Kurumu	Üstyapı	850
Gulf Railway (GCC Rail Network)	Dizayn	KİK Hükümetleri	Petrol&Gaz	2500
Lower Fars Heavy Oil (LFHO) Field Development - Phase 2	Fizibilite	KOC	Petrol&Gaz	1500
Lower Fars Heavy Oil (LFHO) Field Development - Phase 3	Fizibilite	KOC	Petrol&Gaz	2000
Bubiyah Island - Phase 1 (Stage 3)	Fizibilite	Mega	Altyapı	1570

		Projeler Kurumu (MPA), Bayındırlık Bakanlığı (MPW), Kuveyt Yüksek Konseyi		
Nawaf Al Ahmed City	Fizibilite	Konut Refahı Kurumu (PAHW)	Üstyapı	2434
Mubarak Al Kabeer (Burj Mubarak)	Konsept Dizayn	Tamdeen Şirketi, İpek Şehri Holdingi	Üstyapı	1200
Shagaya Renewable Energy Complex - Phase 2	Dizayn	MEW, Kuveyt Bilimsel Araştırma Enstitüsü	Enerji&Su	1000
Shagaya Renewable Energy Complex - Phase 4	Dizayn	MEW, Kuveyt Bilimsel Araştırma Enstitüsü	Enerji&Su	2000
Shagaya Renewable Energy Complex - Phase 3	Dizayn	MEW, Kuveyt Bilimsel Araştırma Enstitüsü	Enerji&Su	2000
Entertainment City in Kuwait	Fizibilite	Amiri Divan	Üstyapı	1000

3- Müteahhitlik, Teknik Müşavirlik Yabancı Yatırım Mevzuatı

a) Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Sektörünü Düzenleyen Mevzuata İlişkin Bilgi

Kuveyt'te tüm kamu ihaleleri eski adıyla Central Tendering Commitee (CTC), yeni adıyla Central Agency for Public Tenders (CAPT) isimli idare tarafından duyurulmaktadır. Kurumun ihale duyurularına Arapça ve İngilizce olarak <https://capt.gov.kw/en/> bağlantısından erişilebilmektedir. CAPT tarafından gerçekleştirilen müteahhitlik ve teknik müşavirlik ihale prosedürleri 49/2016 sayılı Kanunla (Kamu İhale Kanunu) düzenlenmiştir. Söz konusu Kanun, Kuveyt Devleti ve bağlı birimlerinin satın alma süreçlerini düzenlemektedir. Kamu İhale Kanunu, Kuveyt Hükümeti tarafından 75.000 Kuveyt Dinarı (yaklaşık 248.500 \$) aşan herhangi bir tedarikin rekabetçi fiyatlandırma sağlamak amacıyla CAPT aracılığıyla yapılması gerektiğini belirtir.

Kuveyt'teki kamu ihaleleri kimi zaman sadece yerel firmalara açılmakta kimi zaman da uluslararası firmaların katılabileceği şekilde ilan edilmektedir. CAPT'nin Ekim 2019 tarihli Genelgesine göre ülke sınırları dışında 2 adet iş bitirmesi olan firmalar uluslararası firma

olarak tanımlanmaktadır. Uluslararası firmaların katılabileceği ihalelere girilmeden önce yabancı firmaların CAPT nezdinde onaylanmış (registered) olması gereklidir.

İhaleye katılırken firmaların geçmiş performansı göz önüne alınmaktadır. İhaleler haftalık olarak Kuwait Al Youm adlı Resmi Gazete’de yayımlanmaktadır. Resmi Gazete’de yayınlanmasının ardından ihalelerle ilgili bilgiler CAPT’nin resmi websitesine (<https://capt.gov.kw/en/>) yüklenmektedir. Firmalar ihaleye çağrı üzerine teklif de verebilmektedir.

Ön yeterlilik için, ilgili yabancı şirketin Kuveytli yerel ortağı tarafından CAPT’ye bu şirketin yeterliliğine ilişkin bir takım dokümanlar sunulması gerekmektedir. CAPT bu çerçevede kendi onayından geçen firma listesini, firmaların teknik kapasitelerini, mali güçlerini ve geçmişte benzer projeler konusundaki tecrübelerini değerlendirmek üzere ilgili bakanlık veya bakanlıklara gönderebilmektedir. Değerlendirmeyi müteakip ilgili Bakanlık veya ilgili Kurum, CAPT’ye ön yeterliliği almış firmaların kısa listesini bildirmektedir. CAPT bazı firmaların hatalı olarak dışarda bırakılmış olduğunu düşünürse bunları kendi inisiyatifiyle listeye ekleyebilmektedir. Öte yandan, Kuveyt’in Toplu Konut İdaresi olan Public Authority for Housing and Welfare (PAHW) ile Kuveyt’in milli petrol firmaları olan Kuwait National Petroleum Company ile Kuwait Petroleum Corporation CAPT’den bağımsız olarak ön yeterlilik süreçlerini kendi bünyelerinde yapabilmektedir. Ek olarak, PAHW ihalelerinin ilanları CAPT tarafından yayınlanmamakta, ilanlar PAHW (https://www.pahw.gov.kw/Tenders_Arabic) tarafından yayınlanmaktadır. İhale dosyaları da benzer şekilde PAHW’ye teslim edilmektedir.

İhale teklifi ihale dokümanlarında belirtilen şartlara kesinlikle uygun olmalıdır. Teklifte beraber diğer destekleyici belgeler ve ihale dokümanlarının satın alındığını gösteren orijinal makbuzlar takdim edilmelidir. Bu süreçte oldukça basit görülebilecek uygunsuzluk veya eksiklikler dahi, hukuki açıdan ihaleyi kaybetmeyi netice verebilmektedir.

Hem ihaleyi talep eden kamu kurumlarında, hem de CAPT bünyesinde onaylanmış tedarikçi listeleri bulunmaktadır. Listede yer almak için Kuveytli bir tüccar olma şartı vardır. Kayıt başvuruları genellikle ihaleyi talep eden kamu kurumuna yapılmaktadır.

Bazı durumlarda ihale dokümanlarını satın alan firmalar ihale öncesi görüşmeye çağrılmaktadır. Bazı durumlarda bu görüşmelere katılmak zorunlu olup, aksi takdirde katılmayan firmalar ihale sürecinden dışlanmaktadır. İhale dokümanları yayımlandıktan sonra veya ön görüşme sonrasında ihale şartları veya kapsamı değişebilmektedir. Bu durumda CAPT resmi bir değişiklik zeyli yayımlamakta ve bu zeyl Resmi Gazete’de yer almaktadır.

İhale teklifi ancak orijinal ihale dokümanları üzerinde yapılabilmekte, bu dokümanlar üzerinde silinti ve kazıntıya müsaade edilmemektedir. Aynı firma için alternatif tekliflere imkan sağlanması durumunda, bu teklif için ayrı bir ihale dokümanı satın alınmalı ve alternatif teklif olduğu belirtilerek onun üzeri doldurulmalıdır. Tekliflerin genellikle Kuveyt Dinarı cinsinden ve nakit tek bir rakam olarak verilmesi istenmektedir. Bakım tarzı ihalelerde birim fiyatlama da geçerli olabilmektedir.

İhale teklifleri, belirlenen teknik şartnameye uygunluk ve fiyat açısından değerlendirilmektedir. CAPT teklifleri değerlendirirken, güncel ulusal ve uluslararası piyasa

fiyatlarını takip etmekte ve kararlarını çoğunluk oyuyla almaktadır. CAPT ve diğer ihale komisyonlarının ihaleyi en düşük teklifi veren firmaya vermeleri gerekmele birlikte, bazı istisnalara izin verilmektedir. Bir firmanın suni olarak çok düşük fiyat verdiği ve işi gerekli standartlarda bitiremeyeceği kanaati oluşursa, ilgili kamu kuruluşu en düşük fiyatı teklif etmeyen bir firmayı da tavsiye edebilir. Bazı durumlarda Bakanlık teknik nedenlerle haklı olarak yüksek fiyat teklif eden firmayı seçmeyi gerekçelendirebileceğini değerlendirirse, yüksek teklif veren firmayı da tavsiye edebilir.

Teklifle beraber bir Kuveyt bankası üzerinden Arapça olarak düzenlenmiş, teklif bedelinin %2,5 ile %5'i arasında değişen oranda, en az 90 gün geçerli ve gayrı kabili rücu başlangıç teminat mektubu (bid bond) verilmesi gerekmektedir. İhaleyi kazandığı halde sözleşmeyi imzalamayan firma teminat mektubunu kaybedebilmektedir. İhalede başarısız olan firmaların teminat mektupları iade edilir. Sözleşmenin imzalanmasını müteakip, ihaleyi kazanan firmanın başlangıç teminat mektubunu genellikle ihale bedelinin %10'u tutarında olan ve yine bir Kuveyt bankası üzerinden düzenlenmiş olan teslim garantisine ilişkin teminat mektubu (performance bond) ile değiştirmesi gerekmektedir.

Müteahhit firmalara ihaleyi almalarını müteakip başlangıç masraflarını karşılayabilmeleri için toplam ihale bedelinin %10'u tutarında bir avans ödemesi yapılabilmektedir. Bu ödeme iş süresince hesaptan düşülmektedir. Bazı sözleşmeler Bakanlıklara ilk safhalarda iş tamamlandıkça yapılacak her bir parti ödemenin %10'luk kısmını ihtiyaten tutma imkanı verebilmektedir. Bakım süresi boyunca da bir miktar paranın alıkonulması uygulaması yaygındır. Bütün sözleşmeler için gecikmesi, standardın altında bir kalite ortaya konması veya benzer hatalar durumunda cezai şartlar öngörmektedir. İşin tamamlanmasının akabinde firmaya genellikle bir iş tamamlama belgesi verilir. Genellikle, sözleşmelere yapılan işin ve kullanılan malzemelerin performansını değerlendirmek için normal olarak bir yıllık bakım süresi şartı konulmaktadır. Bakım süresinin sonunda, Maliye Bakanlığından vergi borcu bulunmadığına ilişkin temin edilecek bir belgeye istinaden müteahhide, hem sorumluluğunu sona erdirecek, hem de bakiye alacağını tahsile imkan sağlayacak, nihai bir kabul belgesi verilmektedir.

2008 tarihli 2 No'lu Yasanın 37 nci maddesi hükümlerince, tüm bakanlıklar, kamu kurumları, şirketler ve özel kuruluşlar veya şirketlerle sözleşmeleri olan gerçek kişiler herhangi bir sözleşme, anlaşma veya herhangi bir satın almada, anlaşma, sözleşme ya da satın alım tutarının veya yapılan her ödemenin %5'i oranında bir vergiyi ayırmalıdır. Dolayısıyla, Kuveyt Kamu İdareleri ile sözleşme imzalayan müteahhitler ya da tedarikçiler için de benzer hükümler gereği %5 tutma vergisi (tax retention) her hak edişten/ödemeden düşülmektedir. Ayrılan bu vergi, Maliye Bakanlığı'nın Vergi Departmanından "no objection letter" ya da "tax clearance letter" getirilmeden serbest bırakılamamaktadır. Maliye Bakanlığı ve işveren kamu idaresi kimi durumlarda, banka teminatı karşılığı %5'lik tutulan payı serbest bırakabilmektedir.

b) Yabancı Yatırım Mevzuatına İlişkin Bilgi

Kuveyt'te doğrudan yabancı yatırımları düzenleyen ilk mevzuat 2001 yılında çıkarılmış, ilgili kanunda yabancıların yatırım yapabileceği alanlar pozitif listede belirtilmiştir. Kanunun istenen etkiyi oluşturmaması ve düşük petrol fiyatları nedeniyle 2013 yılında kanun revize edilmiş ve %100 yabancı sermaye ile şirket kurulmasına izin verilmeyen özellikle petrol ve savunma ile ilgili 8 adet sektör belirlenerek, söz konusu sektörler dışında kalan tüm sektörlerde %100 yabancı sermayeli firma kurulumuna izin verilmiştir. Söz konusu kanunla

beraber Kuveyt Doğrudan Yabancı Yatırım Ajansı (KDIPA) kurulmuş ve 2014 yılında faaliyete geçmiştir.

KDIPA, Kuveyt Ticaret Kanunu'nda öngörülen kefalet sistemi ve acente aracılığıyla iş yapmaya istisna sağlamakta, bu yönüyle Kuveyt'te iş yapmak isteyen yabancı yatırımcılar için önemli bir aracı kurum olarak öne çıkmaktadır.

KDIPA, en az 10 bin Kuveyt Dinarı bankada depozito olması, Kuveyt'e teknoloji transferi içermesi, yabancılardan alınan % 15'lik verginin 10 yıl boyunca alınmaması, beş yaşından küçük ikinci el makinelerin getirilebilmesi, arsa tahsisi sağlaması, gümrük vergisi muafiyeti gibi proje bazlı esnek teşvikler sağlamaktadır. Elektrik ve su sağlanması hizmetlerinde de tek durak ofis (one-stop-shop) uygulaması bulunan KDIPA kapsamında yapılacak başvurularda lisans başvurusunun bir ay içinde sonuçlanması, başvurunun sonuçlanmasının ardından ise bir yıl içinde faaliyete başlanması gerekmektedir. Bunun yanı sıra, KDIPA kapsamında kurulan işletmelerde ilk yıl %10 olmak üzere, performansa göre değişen ve en fazla %25 olarak uygulanan Kuveyt vatandaşı çalıştırma yükümlülüğü bulunmaktadır.

c) Yabancı İşçi Çalıştırma, Oturma İzinleri, Vergiler Sosyal Güvenlik Giderleri ve Şirket Kuruluşlarına İlişkin Bilgi

Kuveyt'te istihdam, sektörler itibariyle 4 sınıfta ele alınmaktadır:

- a) Kamu sektöründe çalışan yerli ve yabancılar, Kamu Sektörü Çalışma Yasası'na tabidirler.
- b) Petrol sektöründe istihdam edilenler, Petrol Sektörü İş Yasası'na tabidirler. Bunlar, özel sektör iş yasasının lehte olan hükümlerinden de yararlanabilmektedirler.
- c) Özel sektörde çalışanlar, Özel Sektör İş Yasası'na tabidirler.
- d) Ev hizmetlerinde çalışanlar ve tümü yabancı olan hizmetlilerin tabi oldukları bir mevzuat bulunmamakta ve hukuki durumları, genel hukuk kuralları içinde değerlendirilmektedir.

Kuveyt mevzuatına göre her işçinin bir Kuveytli kefil bulunmakta, iş ve kefil değiştirmede belirli koşulların mevcudiyetinin yanında kefilin rızası ile birlikte Sosyal İşler ve Çalışma Bakanlığı'nın izni aranmaktadır.

Mahalli işçi temininde zorluk bulunması halinde, işçi temini için Kuveyt Sosyal İşler ve Çalışma Bakanlığı'ndan izin alınması ve belirli bir tutarın (genelde banka teminat mektubu şeklinde bir teminatın) söz konusu Bakanlığa veya bölge müdürlüklerine teslim edilmesi halinde, Kuveyt'e dışarıdan işçi getirmek mümkün olmaktadır. İşin bitiminde, işçilerin her türlü hak ve alacaklarının ödenmesi kaydıyla bu teminat işverene iade edilmektedir.

Bir diğer husus da son zamanlarda hükümet tarafından zorunlu tutulan Kuwaitization politikalarıdır. İnşaat sektörü için müdürlerin %35'i, koordinatörlerin %30'u, satış elemanlarının %13'ü, mühendis ve formenlerin %10'u ve servis sağlayıcılarının %5'i Kuveytli olmak zorundadır. Vasıfsız işçide ise Kuveytli çalıştırma zorunluluğu bulunmamaktadır. Çalıştırılan Kuveytlilerin maaşlarına ek olarak sosyal güvenlik prim ödemeleri maliyeti artırıcı bir başka unsurdur.

Yabancı işçilerin oturumları ülkeye giriş yaptıkları tarihten itibaren en geç 60 gün içinde yaptırılmalıdır. 60 günü geçen her gün için 2 KD tutarında ceza uygulanmaktadır. Yerel işçi

temininde ise oturum işlemleri hızlı bir şekilde halledilebilmektedir. Oturum yenileme ve şirketler arası oturum transfer işlemleri, Public Authority for Manpower adlı kurumun <https://www.manpower.gov.kw/> adlı internet sitesi üzerinden online olarak yapılabilir.

Kamu projesine ait oturum izni ile gelen yabancı çalışanlar proje sonunda aynı şirketin başka bir kamu projesine geçiş yapabilirler. Ancak, söz konusu çalışanlar kamu projesinden özel sektöre geçiş yapamazlar.

d) Sosyal Güvenlik Uygulamaları

Kuveyt sosyal sigorta sistemi sadece Kuveyt vatandaşlarını kapsam altına almaktadır. Yabancı çalışanlar için Kuveytli kefil aracılığıyla inşaat firmalarımızın ödemesi gereken (işçi başına 50 KD) zorunlu sağlık sigortası bulunmaktadır. Zorunlu sağlık sigortası kapsamındaki yabancılar, devlet hastanelerinden başvuru ücreti ile tedavide kullanılan yöntem, araç ve cihazlara katkı payı ödeyerek faydalanmaktadır. Hastanede ödenen katkı payları çalışandan tahsil edilmektedir.

Öte yandan, kamu projelerinden iş alan firmaların yurt dışından getirecekleri çalışan başına 250 KD teminatı Public Authority for Manpower'a yatırmaları gerekmektedir. Bu teminat çalışanın Kuveyt'teki iş ilişkisi yasal biçimde sona erdiğinde iade edilmektedir.

e) Vergiler

Kuveyt'te gelir vergisi, gayrimenkul vergisi, katma değer vergisi, stopaj ya da satış üzerinden alınan herhangi bir dahili vergi uygulanmamaktadır. Kuveyt'te mevcut tek vergi sadece yabancı ortaklı şirketlerin yabancı ortağının sermaye payına düşen kısmına uygulanan %15 oranındaki kurumlar vergisidir. Kurumlar vergisi dışında "Kuwait Shareholding Company (KSC)" türü firmaların ödediği bazı ekstra vergi kalemleri de bulunmaktadır. Öte yandan, Kuveyt'te iş yapan kurum, kuruluş ve firmalar taşeron, alt yüklenici veya her ne suretle olursa olsun iş yaptırdıkları yabancı firmaları Maliye Bakanlığı'na bildirmekle yükümlüdür. Kuveytli işveren, iş yaptırdığı yabancı firma Maliye Bakanlığında vergi yükümlülüklerini yerine getirdiğine dair bir belge getirene kadar, toplam sözleşme bedelinin %5'inden az olmamak üzere yabancı firmaya yapması gereken son ödemeyi tutma yükümlülüğü altındadır (tax retention).

Öte yandan, 2002 yılında Körfez İşbirliği Teşkilatı (KİK), Ortak Gümrük Kanunu ve Tek Gümrük Tarifesi yürürlüğe koyarak bir gümrük birliği tesis etmiş ve ithal malların birçoğu için gümrük vergisini %5 olarak belirlemiştir. Kuveyt, KİK'in Tek Gümrük Tarifesi kararını 1 Nisan 2003 tarihinde resmen onaylamış, böylece birçok malda %5 oranında gümrük vergisi (CIF) belirlenmiştir. Tek Gümrük Tarife'sinden muaf olan 400'den fazla ürün bulunmaktadır. Bunlar, ağırlıklı olarak belirli temel gıda maddeleri ile ilaçlar veya tıbbi ürünlerdir. Tütün ürünleri ise %100 oranında gümrük vergisine tabidir. Ek olarak, müteahhitlik firmalarımızdan alınan bilgilere göre, ithal edilen mallarda %5 gümrük vergisine ek olarak %1 oranında gümrükleme ve diğer masraflar ortaya çıkabilmektedir. Dolayısıyla mal ithalatında gümrük maliyetleri ortalama %6 olarak kabul edilmektedir.

f) Şirket Kurulumu

Kuveyt Ticaret Kanunu'nun 23 ve 24 üncü maddeleri Kuveyt'te iş yapmanın temel kurallarını açıklamaktadır. Kanunun 23 üncü maddesi Kuveyt vatandaşı olmayanların Kuveytli bir

partnerleri olmadan Kuveyt'te herhangi bir ticari faaliyette bulunamayacağını hükme bağlamıştır. Kuveytli partnerin hissesi en az %51 olmalıdır. 24 üncü madde ise yabancı firmaların Kuveytli bir acenteleri olmadan Kuveyt'te bir şube açamayacaklarını ve ticari faaliyet yürütemeyeceklerini belirtmektedir. Kuveyt'te şirket kurulumuna ilişkin ayrıntılı bilgiye Bakanlığımız web sayfasından (<https://ticaret.gov.tr/data/5db8215313b87658d844eb5b/%C5%9E%C4%B0RKET%20KURMA%20REHBER%C4%B0%20-%20KUVEYT.pdf>) ulaşılabilir.

4- Türk Firmalarının Faaliyetleri

a) Türk Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Firmalarınca Ülkede Takip Edilen Projeler

Son birkaç yıldır önceki Emirin hasta olması ve siyasi istikrarsızlık sebebiyle ülkede pek çok sektörde olduğu gibi müteahhitlik sektöründe de bir yavaşlama olduğu gözlenmiştir. Bu duruma özellikle uluslararası firmaların idare ile yaşadığı şeffaf olmayan uygulamalar ve yolsuzluklar nedeniyle karşılaştığı zorluklar ve bürokrasideki yavaşlık da eklenince özellikle son dönemde uluslararası müteahhitlik firmalarının pazara girmekten imtina ettiği halihazırda pazara girmiş bulunanların ise yeni ihalelere girmekte tereddüt ettiği gözlenmektedir.

Pazara girmiş olan firmalarımızın çoğu halihazırda projelerini tamamlamış olup, yeni iş üstlenmemiştir. Kuveyt'te aktif olarak projesi devam eden sınırlı sayıda firmamız bulunmakta olup, yeni gelişmeler ışığında firmalarımız pazara girmeye teşvik edilmektedir.

b) Firmaların Genel Olarak Yaşadığı Sorunlar

Kuveyt'in inşaat pazarı, proje gecikmeleri, maliyet yanlış hesaplamaları ve kaynak israfı gibi ciddi zorluklarla karşı karşıyadır. Firmalar, bürokraside karar almaya yetkili kişilerin sorumluluk almaktan imtina etmesi sebebiyle projenin devamı için temel alanlardakiler dahil olmak üzere icracı işlemleri uzun süre askıda bırakması, işin tamamlanmasına rağmen idarenin deneyim sahibi olmadığını öne sürerek işleri teslim almaması, banka mektuplarının serbest bırakılmaması, hakedişlerin çok gecikmeli ödenmesi, birtakım yolsuzluklar nedeniyle iş ve işlemlerin durudurulması/askıya alınması gibi sorunlarla karşılaşmaktadır.

c) Firma Özelinde Karşılaşılan Sorunlar

Firma özelinde yukarıda sayılanlardan farklı bir sorun bulunmamaktadır. Firma özelinde karşılaşılan sorunlar, Kuveyt'in bürokratik yapısı ve iş yapma kültüründen kaynaklanmakta olup, genel sorunların proje yapım aşamasında meydana gelen farklı olay ve olgulara yansımaları şeklinde ortaya çıkmaktadır.

5- Görüş ve Değerlendirmeler

Vizyon 2035'e uygun olarak Kuveyt, petrol dışı sektörlerden gelir elde etmeye odaklanmış olup, Kuveyt'in inşaat sektörünün geleceği, ekonomik koşullarının iyileşmesi beklendiğinden umut verici görünmektedir. Son yıllarda hükümet, inşaat girişimlerine önemli yatırımlar yapmıştır. Şu anda kamu sektörü ekonomik manzaraya öncülük etmekle birlikte hükümet, inşaat sektöründe özel sektör katılımını artırmak için kamu-özel sektör ortaklıklarını (PPP'ler) teşvik etmektedir.

Kuveyt'te önümüzdeki dönemde önemli sayıda pekçok projenin ihale edilmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, firmalarımızın Suudi Arabistan pazarının yanında Kuveyt pazarına da odaklanması ve ihaleleri yakından takip etmesinde fayda görülmektedir. Kuveyt'te idari yönetim geleneği ve mevzuatta müteahhitlik firmalarının iş yapmasını kolaylaştıracak ve sisteme yeniden güven tesis edecek değişikliklerin yapılmasının biraz zaman alacağı değerlendirilmekle birlikte, halihazırda yeni siyasi düzenin 4 yıl içinde kendini ispatlaması gerektiğinden hızlı adımlar atıldığı da açıkça görülmektedir.